

Jezero ptáků a rýže

LIDÉ A ZEMĚ

Veronika Kapitánová, 2008

Albufera je malé sladkovodní moře kousek od španělské Valencie. Pro ty, kdo ji navštívili, už ale navždy zůstane synonymem pro tlukot křídel stěhovavých ptáků, rozlehlá rýžová pole a malé rybářské bárky, které stříbrné vlny jezera brázdí už sedm set let. Na vlnách se tiše pohupuje dřevěná bárka se dvěma starými muži. Jeden pokuřuje tlustý doutník a sleduje zelenou hladinu vody, druhý přes okraj tahá síť plnou ryb. Těsně nad jejich hlavami rozrážejí vzduch desítky hladových racků. Čekají na zbytky, které by mohli rybáři odhodit.

Je sobotní listopadové odpoledne a my vystupujeme z přeplněného autobusu, který se hned vrací zpátky do Valencie. Míjíme obrovskou tabuli s bílým nápisem Národní park Albufera a noříme se do jedné ze čtyřulic maličké vesničky El Palmar. Život tady jako by se zastavil. V ulicích se líně potuluje jen několik místních koček, pod slunečníky jednoho z posezení dojídá několik hostů paellu, místní slavnou specialitu z rýže. Jinak jsou úzké ulice prázdné.

Malé moře

Vydáváme se proto hned k jezeru. Kupujeme si za čtyři eura vyhlídkovou jízdu a dáváme se do řeči s převozníkem. Jmenuje se Manuel a vypráví nám o ptácích, o vodě a o „barracas“. To jsou typické místní rybářské domky, ve kterých je stále k vidění tradiční život rybářské komunity, jak se utvořila už před sedmi sty lety. Čtyři nízké hliněné zdi, které nesou tlustou slámovou střechu s malým dřevěným křížem na štítu. „Většinu barracas srovnal se zemí obrovský požár už před více než sto dvaceti lety. Zbylo jich jen několik.

Z toho veřejné jsou pouze dva,“ krčí rameny Manuel, když se na barracas ptáme. Na místě starých rybářských domků postupně vyrostla nová, pevnější obydlí. U některých dnes stojí pole s pomeranči, ve většině ale sídlí drobné rodinné hospůdky a restaurace, které připravují vyhlášené speciality ze sladkovodních i mořských ryb.

Jezero Albufera, po němž se jmenuje i celý národní park, totiž leží jen několik kilometrů od Středozemního moře. Původně vlastně tvořilo jeho součást a voda v něm byla slaná. Ve čtvrtohorách (zhruba před 1,8 milionu let) se ale propadl pás pobřeží u moře a původní záliv se uzavřel. Říčky pak do nově vzniklého jezera postupně přivedly sladkou vodu. Zatímco se tedy z moře loví tuňáci, lososi, makrely nebo pražmy, vody v jezeře nabízejí sladkovodní krevety, kapry, okouny a úhoře. Albuferu po moři zůstaly jen usazeniny na dně a jméno. „Al buhaira“ totiž znamená v arabštině „Malé moře“. Maurové masu sladké vody pojmenovali už v desátém století, kdy si podrobili téměř celé Španělsko. Tehdy sem také přivezli doposud neznámou plodinu – rýži. Když ji poprvé seli do mokřad kolem jezera, zřejmě ani netušili, jak rýžová zrnka změní ráz celé krajiny.

Dnešní plošina kolem Albufery připomíná díky svým rozsáhlým rýžovištím obrovské zrcadlo.

Sazeničky rýže totiž musí být větší část svého vegetačního období ponořeny pod vodou, takže pole jsou téměř celý rok pod její hladinou. Ta je tak klidná a nehybná, jako byste na zem položili kouřové sklo. Procházíme krajinou lánů a obdivujeme systém umělých kanálů a říček, které sem přivádějí vláhu. Vody v polích skutečně nezčeří ani lehký odpolední vánek. Všechno se tak před námi rýsuje dvakrát: pobledlé siluety statků, palem, pomerančovníků i strnulých vodních ptáků, kteří tiše čekají na kořist. Obrácené obrazce dělí na obzoru jen tenká tmavá křivka. „Pěstování rýže je už od středověku jedním z hlavních zdrojů obživy v oblasti. Hned po rybolovu,“ popisuje Irene z palmarského muzea, kde se dá nahlédnout i do kronik se staříčnými černobílými fotografiemi. Obrovská rýžoviště se podle ní nikdy nepodařilo zničit. Nezanikla ani v patnáctém století, kdy tlející voda a bahno na polích byly ohniskem morové nákazy pro celou osadu. I tehdy zvítězil fakt, že rýžoviště skvěle prosperují.

Kanály spojují

Muzeum sídlí v maličkém domku kousek od mola s bárkami pro turisty. Stěny domku vypadají jako uplácené z hlíny. Nerovnosti se snaží zakrýt jen silný nátěr z bílého vápna a několik modrých ornamentů lemujících okna a dveře. Nejbližší rýžové pole leží jen pár desítek metrů odtud. Jeho okraje lemují vodní žlaby, na jejichž březích roste husté křoví. Podobných koryt je tu celá řada. Z výšky vypadají jako řečiště žil v těle. Kdyby se spočítala jejich délka, vyšlo by nejméně trojciferné číslo, samozřejmě v kilometrech. Krajina třtinových plantáží by se bez nich neobešla. Kromě toho, že přivádějí vodu k polím, spojují uzoučké žlaby, kanály a říčky také všechny důležité body na jezeře. Slouží jako rychlý způsob přepravy v bárkách. Vozí se v nich lidé i různé druhy zboží.

Tři největší kanály propojují také jezero s mořem. Díky jejich obrovským stavidlům se dá v celém systému říček regulovat výška hladiny a množství vody. Například v lednu se z polí voda odvádí, aby se do půdy mohla zaorat stará sláma a bahno. V květnu zase voda proudí žlaby zpět.

O tom, že lidé vodní stezky hojně využívají, svědčí několik rybářských bárek před každou řadou domků.

Bárky jsou většinou dřevěné, některé zdobí barevné malby. Paletěvodí syté pastelové barvy, většinou žlutá, zelená a červená. V každé z loďek jsou pohozené rybářské pruty, sítě a nepromokavé vaky. U jedné z nich stojí na břehu pár starých bot, u další si hrají místní děti.

Je polovina listopadu, a tak jsou rýžová pole pustá. Svůj tichý tanec na nich předvádějí jen volavky, které sem přilétly za potravou. Zemědělci mají v této části roku „dovolenou“. Nový cyklus začne až v lednu, kdy se pole odvodní. V březnu se nechá z hlíny vysrážet mořská sůl a pole se znovu zorají. V červnu se zaseje. V tomto období jsou prý políčka znovu plná vody, lidí i hladových ptáků. Ti se snaží ukořistit, co se dá. Ozobávají zrnka, která se ztratila na cestách, a brázdí mělké mokřiny, kde se bude v říjnu zase sklízet.

Obrovské zimoviště

Do Albufery přilétají každý rok celé stovky ptačích druhů. Ptáci se sem stěhují hlavně na zimu, kdy táhnou ze severní a střední Evropy. Volavky, kachny, kormoráni, čápi a rackové se tiše pohupují na vlnách jezera, křičí na sebe ze břehů porostlých rákosím nebo zkoušejí své lovecké štěstí v bahnitých polích s rýží.

Když se k nim přiblížíme, zvědavě po nás pokukují. Sledují hlavně naše ruce. Co kdyby v nich byl chleba?

Nakonec ale zklamaně odlétají. Ještě na počátku osmdesátých let minulého století představovali ptáci oblíbený terč místních i cizích lovců. Některé druhy se tehdy podařilo téměř vyhubit. Oficiální statistiky národního parku udávají, že během jediné sezony mířilo proti ptákům v Albuferě dokonce více než šest a půl tisíce nabitých ručnic. Druhy začínaly z Albufery mizet. Radnice ve Valencii proto Albuferu v roce 1986 vyhlásila za oblast se zvláštní ochranou pro stěhovavé ptáky a jejich lov potlačila. Oblast kolem jezera se tak stala jedním ze tří největších ptačích zimovišť ve Španělsku.

Boj o záchranu ptáků ale neskončil. Nabité ručnice vystřídalý klimatické změny. Kvůli nim loni ve Španělsku naměřili vůbec nejvyšší průměrnou teplotu v historii země – téměř o jeden a půl stupně vyšší.

To podle odborníků mění migrační rytmy ptáků. Zvířata mají současně problémy s vyváděním mláďat. Například podle Juana Antonia Gómeze ze střediska pro obnovu fauny v kraji hledalo loni v Albuferě útočiště jen dvacet tisíc ptáků. Přitom v předchozích letech jejich počet dosahoval až dvojnásobku.

Prosba na hladině

Míjíme několik dalších bárek a vracíme se do centra osady. Stíny se zvolna prodlužují a z hospůdek v centru proniká lákavá vůně paelly. Majitelé barů ji nosí na obrovských pánvích s vysokými okraji, ještěošlehanými ohněm.

V tradiční paelle nikdy nechybí místní kulatozrná rýže. Mísí se buď s čerstvými plody moře, nebo s různými druhy sladkovodních ryb. Oblíbená je také s kuřecím a králičím masem. To vše se zamíchá s červenými fazolemi, pikantní směsí zeleniny a kořením. Každá paella doslova přetéká olivovým olejem. Podává se k ní domácí bílé víno a takzvané chupito – kapka domácího ovocného alkoholu na dobré trávení.

V každé místní restauraci tvoří rozmanité druhy paelly více než třetinu menu. Suroviny jsou vždy výhradně domácí a zcela čerstvé. Žádný dovoz, žádná průmyslová výroba a konzervanty, alespoň tak to tvrdí majitelé restaurací v místním průvodci. Stejně je to v kuchyních palmarských obyvatel, kterých žije na březích stříbrného jezera kolem osmi set padesáti.

V Albuferě se slaví několik desítek křesťanských svátků. Ten největší se koná začátkem srpna a účastnit se ho mohou nejen místní obyvatelé, ale i náhodní kolemjdoucí. Lidé nasednou do dřevěných bárek a plují až do samého středu jezera. Nepoužívají se motorové čluny, pluje se tiše, lodě se odrážejí od mělkého dna jen pomocí dlouhých dřevěných tyčí. Slavnostní průvod vede loď, na jejíž přídi se tyčí dřevěný kříž s Kristem. Když se lidé ocitnou v otevřeném prostoru vod, prosí Krista o požehnání. Modlí se za zdraví lidí i vod. Tento svátek jako by zrcadlil život v celé Albuferě. Jen těžko uvěříte, že jste pouhých deset kilometrů od přelidněné Valencie, kde provoz na přeplněných ulicích neutichá ani v sobotu po půlnoci. Tady, na březích stříbrného jezera, se všechno jako mávnutím proutku zpomalí. Důležitá je tu jen jedna věc: nepřestat být součástí toho všeho kolem. Vnímat tlukot ptačích křídel, tiché šplouchání vody i poslední paprsky zapadajícího slunce na horizontu, jako by byly úplně poslední.